

ΧΑΡΑΚΤΙΚΗ

ΚΑΙ ΕΝΤΥΠΗ ΤΕΧΝΗ

Μιχάλης Αρφαράς

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Περιεχόμενα

Χαράξεις και παραχαράξεις	8
Πρόλογος	11
Υψητυπία / Αναγλυφοτυπία	12
I. Η ιστορία της υψητυπίας	14
II. Υψητυπικές τεχνικές	16
Η ΞΥΛΟΓΡΑΦΙΑ	
Woodcut / Gravure sur bois / Holzschnitt	17
Η ΞΥΛΟΓΚΡΑΒΟΥΡΑ / ΞΥΛΟΓΡΑΦΙΑ ΣΕ ΟΡΘΙΟ ΞΥΛΟ	
Wood engraving / Xylographie / Holzstich	28
ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΕΣ ΥΨΗΤΥΠΙΚΕΣ ΤΕΧΝΙΚΕΣ	31
ΤΟ ΛΙΝΟΛΑΙΟ	
Linocut / Linoleum / Linolschnitt	35
Βαθυτυπία	48
I. Η ιστορία της Βαθυτυπίας	50
II. Βαθυτυπικές τεχνικές	51
Η ΧΑΛΚΟΓΡΑΦΙΑ ΜΕ ΚΑΛΕΜΙ / ΧΑΛΚΟΓΚΡΑΒΟΥΡΑ	
Copper engraving / Gravure au Burin / Kupferstich	52
Η ΟΞΥΓΡΑΦΙΑ	
Etching / Gravure à l'eau forte / Radierung	54
Η ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΩΝ ΗΜΙΣΚΙΩΝ	
ΞΕΣΤΗ ΧΑΛΚΟΓΡΑΦΙΑ / ΜΑΥΡΗ ΤΕΧΝΙΚΗ / METZOTINTA	
English manner / Gravure en manière noire / Mezzotinto	79
Η ΤΟΝΙΚΗ ΟΞΥΓΡΑΦΙΑ / ΑΚΟΥΑΤΙΝΤΑ	
Aquatint / Aquatinta / Tuschmanier	81
Η ΕΓΧΡΩΜΗ ΧΑΛΚΟΓΡΑΦΙΑ	98

Η ΑΚΟΥΑΤΙΝΤΑ ΖΑΧΑΡΗΣ	
Sugar aquatint / Reservage / Aussprengtechnik	110
Η ΧΑΛΚΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΜΑΛΑΚΟΥ ΒΕΡΝΙΚΙΟΥ	
Η ΧΑΛΚΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΜΑΛΑΚΟΥ ΦΟΝΤΟΥ / ΛΙΠΟΓΡΑΦΙΑ	
Soft-ground etching / Vernis mou / Weichgrund	116
Η ΒΕΛΟΝΟΓΡΑΦΙΑ	
Drypoint / Gravure à la pointe sèche / Kaltnadel	129
Επιπεδοτυπία	132
I. Η ιστορία της επιπεδοτυπίας	134
II. Επιπεδοτυπικές τεχνικές	136
Η ΛΙΘΟΓΡΑΦΙΑ	
Lithography / Lithographie / Steindruck	137
Η ΔΙΧΡΩΜΗ ΛΙΘΟΓΡΑΦΙΑ	172
Η ΑΝΤΙΣΤΡΟΦΙΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ (ΑΠΟ ΘΕΤΙΚΟ ΣΕ ΑΡΝΗΤΙΚΟ)	182
ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΤΕΧΝΙΚΕΣ	192
Η ΜΕΤΑΦΟΡΑ	
Autography / Autographie / Umdrucktechnik	197
Η ΤΣΙΓΚΟΛΙΘΟΓΡΑΦΙΑ / Η ΛΙΘΟΓΡΑΦΙΑ ΑΛΟΥΜΙΝΙΟΥ	204
Η ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ OFFSET (ΦΩΤΟΛΙΘΟΓΡΑΦΙΑ)	218
Διατυπία	244
II. Διατυπικές τεχνικές	246
Η ΜΕΤΑΞΟΤΥΠΙΑ	
Screen print / Serigraphie / Siebdruck	247
Η ΦΩΤΟΜΕΤΑΞΟΤΥΠΙΑ	254

I

Η ιστορία της βαθυτυπίας

Η βαθυτυπία και η ξυλογραφία αντιπροσωπεύουν τις πρώτες εκτυπωτικές μεθόδους που χρησιμοποιήθηκαν στον ευρωπαϊκό χώρο.

Το παλαιότερο βαθυτυπικό έργο, που έτυχε να διατηρηθεί μέχρι τις μέρες μας, δημιουργήθηκε το 1446 μ.Χ. Η βαθυτυπία αναπτύχθηκε με πολύ γρήγορο ρυθμό, έτσι ώστε να φτάσει τον 16ο αιώνα στην τεχνική και καλλιτεχνική της τελειότητα.

Ο γερμανός ζωγράφος και χαράκτης Albrecht Dürer είναι ο καλλιτέχνης που θα μπορούσε να θεωρηθεί ο πατέρας της πρώτης βαθυτυπικής μεθόδου, της χαλκοκραβούρας (Copper engraving / Gravure au Burin / Kupferstich). Τον 16ο αιώνα είδε το φως και μία νέα βαθυτυπική τεχνική, η οξυγραφία (Etching / Gravure à l' eau forte / Radierung).

Η μέθοδος αυτή χρησιμοποιήθηκε και από τον Dürer. Επειδή ήταν αρκετά απλή, θρήνη γρήγορα ανταπόκριση στον καλλιτεχνικό κόσμο της εποχής.

Νέες τεχνικές, όπως η μετζοτίντα (English manner / Gravure en manière noir / Mezzotinto), που εξελίχθηκε από τον Ludwig von Siegen το 1640, και η τεχνική της ακουατίντα (Aquatint / Aquatinta / Tuschmanier), που εφευρέτης της θεωρείται ο Jean-Baptiste Le Prince το 1768, διεύρυναν το πεδίο των εκφραστικών δυνατοτήτων της βαθυτυπίας.

Αυτές οι νεότερες τεχνικές προσέφεραν τη δυνατότητα αναπαραγωγής πραγματικών γκρίζων τόνων, κάτι που δεν είναι δυνατόν να επιτευχθεί με τη χάραξη με καλέμι και την οξυγραφία.

Ο ολλανδός Rembrandt και ο ισπανός Goya δημιούργησαν, με το χειρισμό αυτών των νεότερων τεχνικών, έργα εξαιρετικής καλλιτεχνικής αριότητας. Μέχρι τα μέσα του 19ου αιώνα χρησιμοποιήθηκε η βαθυτυπία κυρίως για την αναπαραγωγή εικόνων σε μεγάλο αριθμό αντιτύπων.

Έτσι, κατακτήθηκε μια τεχνική τελειότητα που δεν σχετίζεται απαραίτητα με την καλλιτεχνική δημιουργία. Προς το τέλος του 19ου αιώνα και τελεσίδικα μετά την εφεύρεση της λιθογραφίας, η βαθυτυπία κατάφερε να τραβήξει σε μεγάλο βαθμό το ενδιαφέρον των καλλιτεχνών.

Από τους πρώτους που είδαν τη βαθυτυπία ως αποκλειστικά καλλιτεχνική έκφραση ήταν οι γερμανοί ζωγράφοι και χαράκτες Max Klinger και Max Liebermann. Σήμερα, η βαθυτυπία και ιδιαίτερα οι τεχνικές της οξυγραφίας και της ακουατίντας κατέχουν σημαντική θέση μεταξύ των μεθόδων της χαρακτικής έκφρασης.

III

Βαθυτυπικές τεχνικές

Η ΧΑΛΚΟΓΡΑΦΙΑ ΜΕ ΚΑΛΕΜΙ / ΧΑΛΚΟΓΚΡΑΒΟΥΡΑ

Copper engraving / Gravure au Burin / Kupferstich

Η ΟΞΥΓΡΑΦΙΑ

Etching / Gravure à l'eau forte / Radierung

Η ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΩΝ ΗΜΙΣΚΙΩΝ

ΞΕΣΤΗ ΧΑΛΚΟΓΡΑΦΙΑ / ΜΑΥΡΗ ΤΕΧΝΙΚΗ / METZOTINTA

English manner / Gravure en manière noire / Mezzotinto

Η ΤΟΝΙΚΗ ΟΞΥΓΡΑΦΙΑ / AKOYATINTA

Aquatint / Aquatinta / Tuschmanier

Η ΕΓΧΡΩΜΗ ΧΑΛΚΟΓΡΑΦΙΑ

Η AKOYATINTA ZΑΧΑΡΗΣ

Sugar aquatint / Reservage / Aussprengtechnik

Η ΧΑΛΚΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΜΑΛΑΚΟΥ ΒΕΡΝΙΚΙΟΥ

Η ΧΑΛΚΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΜΑΛΑΚΟΥ ΦΟΝΤΟΥ / ΛΙΠΟΓΡΑΦΙΑ

Soft-ground etching / Vernis mou / Weichgrund

Η ΒΕΛΟΝΟΓΡΑΦΙΑ

Drypoint/ Gravure à la pointe sèche / Kaltnadel

Η ΧΑΛΚΟΓΡΑΦΙΑ ΜΕ ΚΑΛΕΜΙ / ΧΑΛΚΟΓΡΑΒΟΥΡΑ

Copper engraving / Gravure au Burin / Kupferstich

Στη λεία επιφάνεια μιας χάλκινης πλάκας χαράζονται με ειδικό χαλκογραφικό καλέμι οι γραμμές του επιθυμητού σχεδίου. Ανάλογα με την πίεση που ασκείται στο καλέμι, δημιουργούνται στη λεία επιφάνεια του χαλκού ρηχά ή βαθιά, λεπτά ή φαρδιά χαράγματα.

Εάν μια χαραγμένη γραμμή πρέπει να είναι πολύ βαθιά, τότε η χάραξη γίνεται περισσότερες από μία φορές.

Μια ενιαία διεύθυνση χάραξης με το καλέμι προσφέρει σίγουρα μια καθαρή εικόνα.

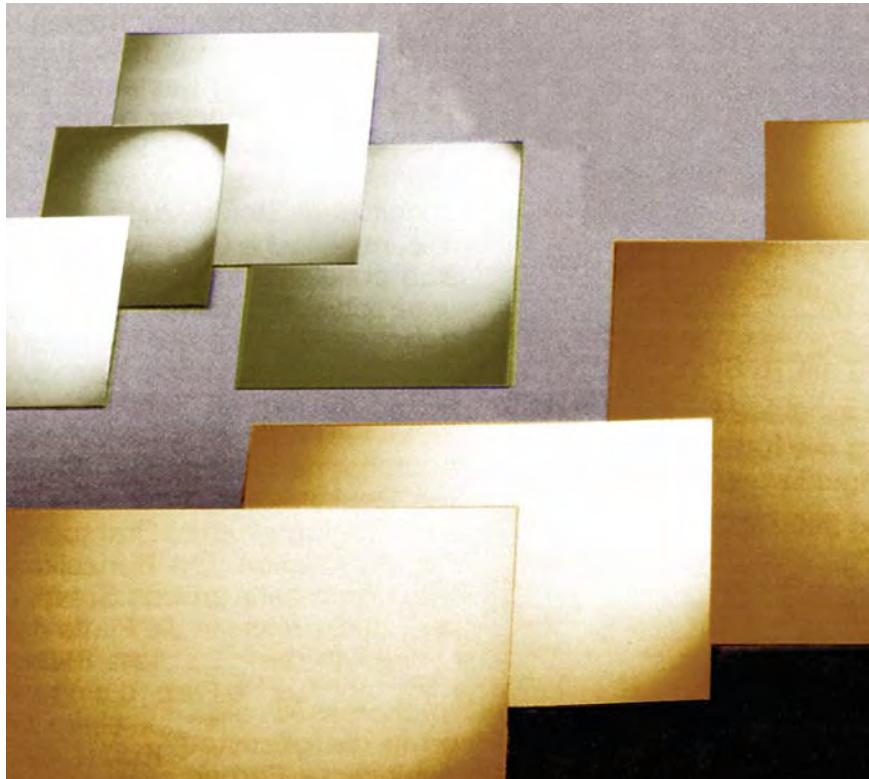
Για τη χάραξη μιας καμπύλης καλό είναι να περιστρέφεται η χαραζόμενη πλάκα και όχι το εργαλείο χάραξης. Γι' αυτόν το σκοπό οι χαράκτες τοποθετούν τη χάλκινη πλάκα σε ένα δερμάτινο μαξιλαράκι ή σε μια ξύλινη πλάκα.

Μετά την ολοκλήρωση της χάραξης ακολουθεί η λείανση της χαραγμένης επιφάνειας με τη βοήθεια ενός ατοάλινου ξυστήρα (Grattoir / Schaber).

Η διαδικασία της εκτύπωσης μιας χαλκογραφίας με καλέμι είναι πανομοιότυπη με αυτήν της οξυγραφίας.

Όπως γίνεται κατανοτό, η χαλκογραφία με καλέμι είναι μία τεχνική που απαιτεί σχολαστικά προσεκτική εργασία. Ελεύθερη και αυθόρμητη χάραξη δεν υπάρχει. Γι' αυτούς ακριβώς τους λόγους η χαλκογραφία με καλέμι συγκαταλέγεται στις τεχνικές του παρελθόντος.

- 1. Χάλκινες και τοίγκινες πλάκες βαθυτυπίας.**
Ο κοκκινωπός χαλκός ξεχωρίζει και οπτικά από τον τοίγκο, που είναι συνήθως γκριζοπράσινος.

- 2. Χαλκογραφικά καλέμια / Σκαλίδια (Graver / Burin / Stichel)**

3. Η χάραξη του χαλκού με το χαλκογραφικό καλέμι

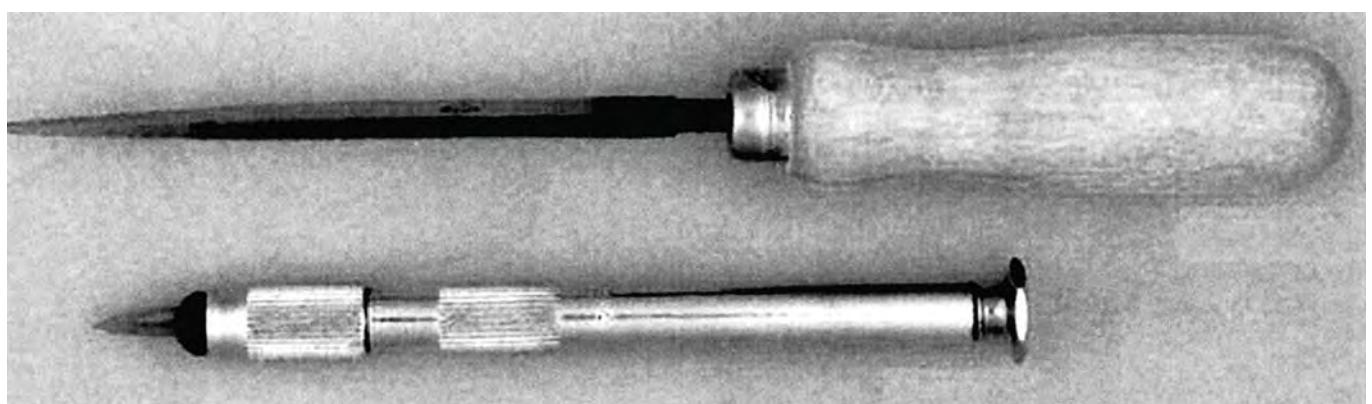
4. Σε αυτή τη μεγεθυμένη λεπτομέρεια μιας χαλκογκραβούρας είναι εμφανές ότι η τεχνική της γραμμοσκίασης παρέχει τη μοναδική δυνατότητα δημιουργίας της ψευδαίσθησης γκρίζων τόνων.

5. Μεταλλικό χαλκογραφικό ξυστήρες (Grattoir / Schaber)

Η διόρθωση ενός λάθους κατά τη διαδικασία της χάραξης μπορεί να γίνει με τους εξήντρους τρόπους:

- a.** Ένα ρηχό λανθασμένο χάραγμα εξαλείφεται με τη βοήθεια ενός μεταλλικού ξυστήρα.
- B.** Οι βαθιές λανθασμένες χαραγματιές μπορούν να διορθωθούν μόνο με την ακόλουθη μέθοδο: Δίπλα στο λανθασμένο χάραγμα χαράζονται με μαχαίρι λεπτές παράλληλες γραμμές μέχρι το κατ' αυτό τον τρόπο πιεζόμενο μέταλλο να καλύψει το λανθασμένο χάραγμα.

Οι γραμμές που άφησε το μαχαίρι επουλώνονται στη συνέχεια με τον μεταλλικό ξυστήρα.

Η ΟΞΥΓΡΑΦΙΑ

Etching / Gravure à l' eau forte / Radierung

1. Η πλάκα κόβεται με ένα μηχανικό μαχαίρι μετάλλου στο απαιτούμενο μέγεθος. Το μέγεθος της πλάκας θεωρείται σωστό όταν είναι ελάχιστα μεγαλύτερο από το προσχέδιο.

2. Κατόπιν στρογγυλεύονται οι πλευρές και οι γωνίες της πλάκας με μία μεταλλική λίμα, ώστε να αποφευχθεί η πιθανότητα τραυματισμού των χεριών κατά τη διαδικασία της χάραξης και της εκτύπωσης.

α

β

3. Η πλάκα: **α.** πριν από το λιμάρισμα
β. μετά το λιμάρισμα

4. Ακολουθεί ο καθαρισμός και το γυάλισμα της πλάκας με ένα πανί και το απαραίτητο στιλβωτικό γαλάκτωμα.

5. Μετά από αυτό, πρέπει να καθαριστεί η μεταλλική επιφάνεια από όλα τα προϋπάρχοντα λίπη.

Γι' αυτόν το σκοπό τρίβεται η πλάκα με ένα πανί και μείγμα οινοπνεύματος και σκόνης κιμωλίας μέχρι η επιφάνεια να αποκτήσει τη χαρακτηριστική γυαλάδα του καθαρού μετάλλου.

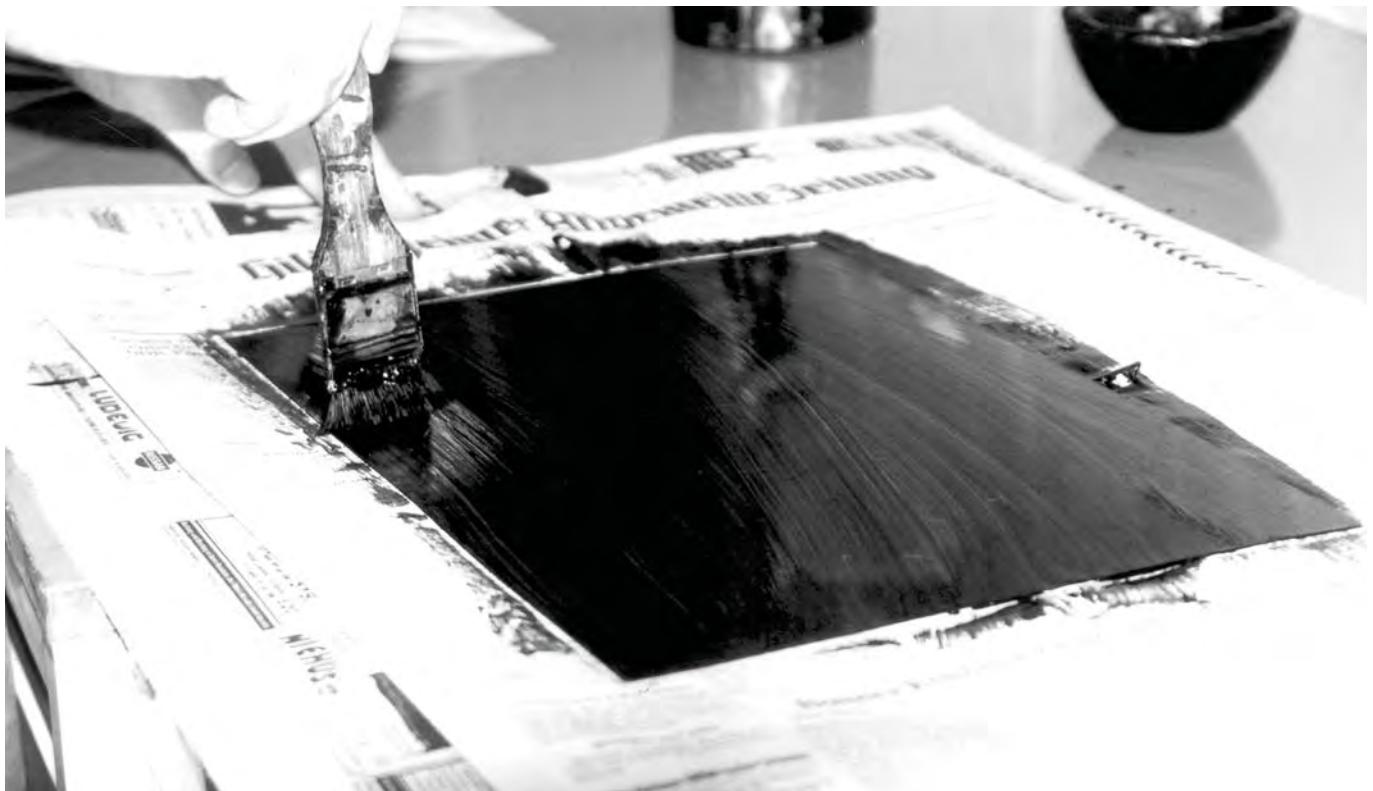
6. Μετά ξεπλένεται η επιφάνεια με ένα νοτισμένο σφουγγάρι.

7. Τώρα μπορεί να καλυφθεί ολόκληρη η επιφάνεια της πλάκας με υγρό Βερνίκι (Lack / Firnis / Ätzgrund), που δημιουργεί ένα στρώμα οργανικού υλικού ανεπιρρέαστου από την επίδραση των οξέων. Το Βερνίκι είναι ένα μείγμα ασφάλτου, μαστίχας και ρητίνης. Το υλικό υπάρχει έτοιμο στην αγορά. Η επικάλυψη γίνεται με ένα καθαρό φαρδύ πινέλο.

8. Κατά τον ίδιο τρόπο καλύπτεται και η άλλη πλευρά της πλάκας με ένα στρώμα ασφάλτου.

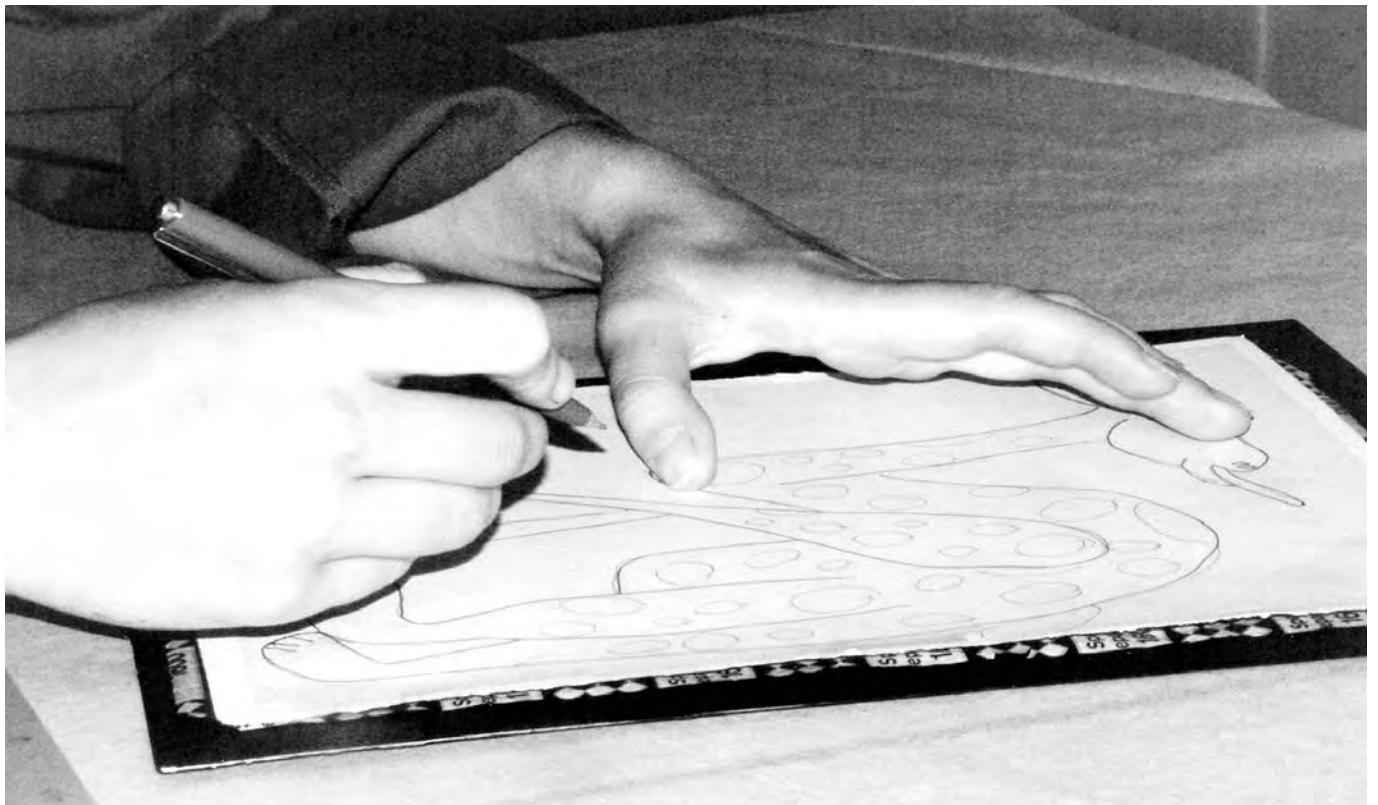

9. Για να επιταχυνθεί η διαδικασία του στεγνώματος του βερνικιού, χρησιμοποιείται ένας πλεκτρικός στεγνωτήρας.

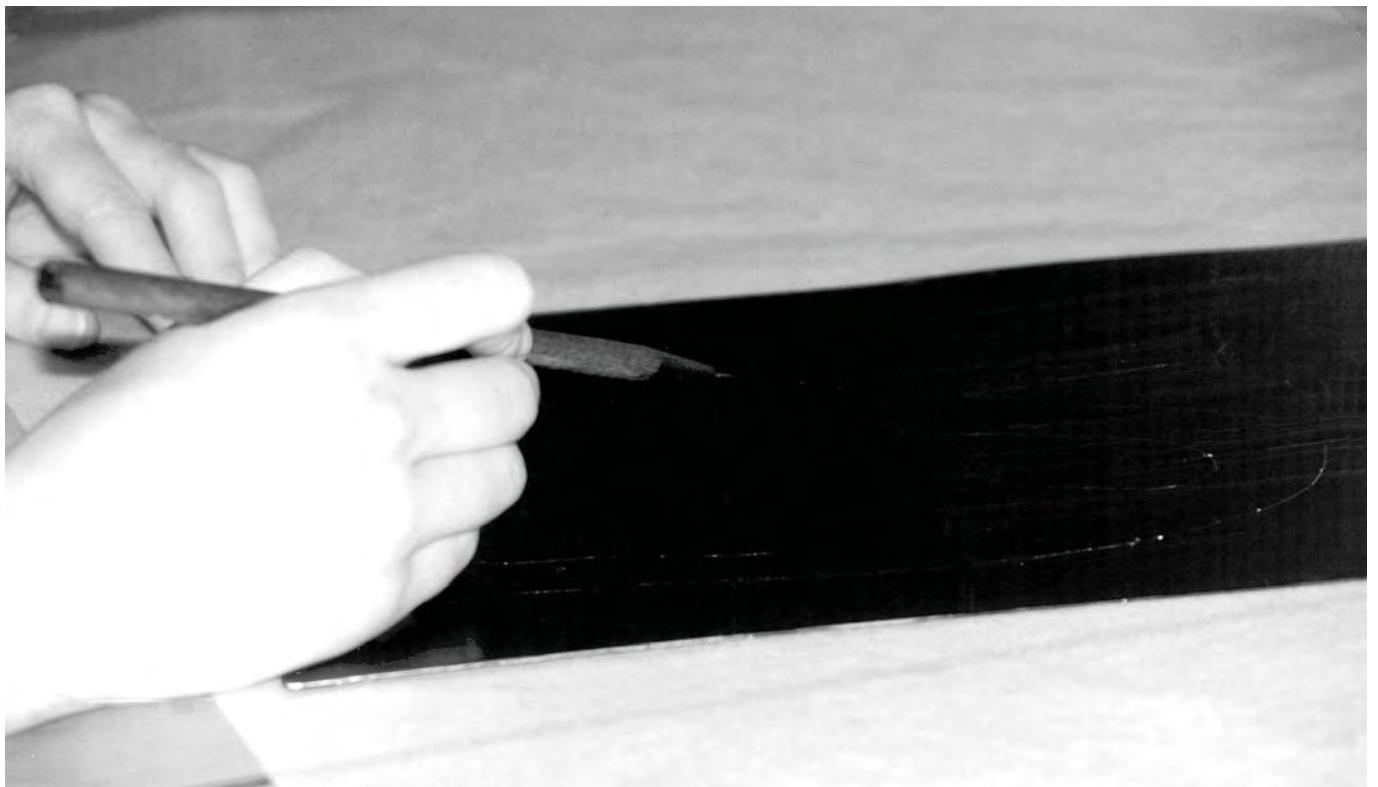
10. Το προσχέδιο μεταφέρεται ως ένα μαύρο αχνάρι στην καφετιά ασφάλτινη επιδερμίδα με τη βοήθεια ενός φύλλου μεταφοράς σχεδίων (καρμπόν).

11. Με ένα στιλό πιέζονται οι γραμμές του προσχεδίου όσο δυνατά χρειάζεται ώστε το φύλλο του καρμπόν να αφήσει στην πλάκα ένα ορατό μαύρο αχνάρι.

12. Ακολουθεί η κύρια χάραξη. Το σχέδιο χαράζεται στη στεγνή πλέον επιδερμίδα του βερνικιού με μία μεταλλική χαλκογραφική βελόνα (ακίδα / πούντα). Σε αυτήν τη διαδικασία χρειάζεται προσοχή, γιατί εκεί που η βελόνα χαράζει, απελευθερώνει το μέταλλο από την άσφαλτο, χωρίς όμως ταυτόχρονα να το πληγώνει.

Το Βιβλίο είναι αφιερωμένο στην αλχημεία της χαρακτικής. Στη μαγεία και στο μυστήριο που τυλίγει αυτή την τόσο παλιά και πάντα νέα μάνα της έντυπης τέχνης. Το Βιβλίο, που απευθύνεται σε δημιουργούς και φιλότεχνους, περιέχει όλες τις χαρακτικές μεθόδους και τεχνικές, όπως τις χρησιμοποιούν οι σύγχρονοι καλλιτέχνες. Δυστυχώς, πολλές γνώσεις έχουν χαθεί με το θάνατο μαστόρων, εκτυπωτών, αλλά και χαρακτών. Εδώ γίνεται προσπάθεια καταγραφής της γνώσης που ακόμη υπάρχει και κινδυνεύει να χαθεί με τη μονόπλευρη, ωφελιμιστική εξέλιξη της τεχνολογίας. Είναι φανερό ότι η χαρακτική βασίζεται στους δικούς της κανόνες. Σε αντίθεση με το σύγχρονο πνεύμα, απαιτεί από το δημιουργό, εκτός από έμπνευση, πείρα και επιμονή. Αυτή η περίπλοκη, μυστικιστική χαρακτική είναι ίσως η τελευταία αλχημιστική τέχνη. Είναι αυτή που τελικά κατάφερε να μεταμορφώσει το ξύλο, το χαλκό και την πέτρα σε μήτρες που παράγουν τον πιο ακριβό χρυσό της ανθρωπότητας, την τέχνη.

ISBN 978-960-455-440-9

9 789604 554409
ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 4440